

УДК 279.13(477-25)«192»

Doi: 10.55315/graph.1.2021.38-44

Тематична рубрика: історія.

ЗАРОДЖЕННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ГРОМАДИ АДВЕНТИСТІВ С. ДЗЕНЗЕЛІВКА УМАНЬСЬКОГО ПОВІТУ КИЇВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Роман Сігарчук

доктор історичних наук, професор

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

м. Полтава, Україна

E-Mail: roman_sit@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0280-6844>

Анотація. У статті йдеться про історію громади адвентистів сьомого дня с. Дзензелівка Уманського повіту Київської губернії на початку ХХ століття. Автором доведено, що внутрішньо конфесійне життя цього релігійного напрямку підпорядковувалося тим принципам і доктринам, які були притаманні й іншим подібним організаційним структурам адвентистів. Слід зазначити, що великий вплив також мала політична ситуація, що склалася на той час. Разом із тим, визначено, що певного колориту та особливостей діяльності окресленій адвентистській спільноті надавали місцеві традиції та суб'єктивний фактор, що сповна виявлено в досліджуваному колективі, конструктивне розв'язання суперечливих питань якого позитивно вплинуло на подальший розвиток громади. Чіткої дати заснування громади адвентистів у с.Дзензелівка Маньківської волості Уманського повіту Київського губернії не виявлено. Проте автор висуває гіпотезу про те, що вона виникла на рубежі ХІХ–ХХ століть, оскільки на початку ХХ століття в межах Київської губернії вже діяло регіональне об'єднання. Він припускає, що організаційне оформлення громади відбулося після 1906 року, адже тоді адвентисти отримали свободу віросповідань і були прирівняні в правах до баптистів. З'ясовано, що в межах Уманського повіту в 1910 році нараховувалося 442 адвентисти сьомого дня. Ім'я першого пресвітера громади також не відоме, проте його наступником був Данило Никифорович Цибульський, який став пресвітером й обіймав цю посаду до 1915 року. У громаді були певні проблеми та непорозуміння через окремих членів, проте вони швидко вирішувались. З'ясовано, що під час зібрань були добровільні пожертвування, щотижневий збір та цільові збори на допомогу комусь або певні заходи. Інформацію про фінансовий стан громади 1915 року знаходимо в записках жандармерії, служителя якої здійснили обшук у Наума Дишлюка, який цього року став пресвітером. Члени громади, попри бідність, намагалися дотримуватися принципів своєї віри, підтримувати фінансово життя громади та жертвувати стабільно.

Ключові слова: громада адвентистів сьомого дня, с.Дзензелівка Уманського повіту, початок ХХ століття.

THE ORIGIN AND ACTIVITY OF THE ADVENTIST COMMUNITY OF S. DZENZELIVKO OF THE UMAN COUNTY OF THE KYIV PROVINCE AT THE BEGINNING OF THE XX CENTURY

Roman Sitarchuk

doctor of historical sciences, professor

Poltava National Pedagogical V.G. Korolenko University

Poltava, Ukraine

E-Mail: roman_sit@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0280-6844>

Abstract. The article deals with the history of the Seventh-day Adventist community. Dzenzelivka, Uman County, Kyiv Province, at the beginning of the 20th century. The author proves that the intra-confessional life of this religious trend was subject to the principles and doctrines that were inherent in other similar organizational structures of Adventists. It should be noted that the political situation at that time also had a great influence. At the same time, it was determined that a certain color and peculiarities of the outlined Adventist community were given by local traditions and subjective factor, which is fully revealed in the research team, whose constructive resolution of controversial issues positively influenced the further development of the community. A clear date for the founding of the Adventist community in the village of Dzenzelivka, Mankivska volost, Uman district, Kyiv province, has not been revealed. However, the author hypothesizes that it arose at the turn of the XIX-XX centuries, because at the beginning of the XX century within the Kiev province there was already a regional association. He suggests that the organization of the community took place after 1906, because then Adventists received freedom of religion and were equated in rights to the Baptists. It was found that in 1910 there were 442 Seventh-day Adventists within Uman County. The name of the first presbyter of the community is also unknown, but his successor was Danylo Nikiforovich Tsybulsky, who became a presbyter and held this position until 1915. There were some problems and misunderstandings in the community due to individual members, but they were resolved quickly. It was found that during the meetings there were voluntary donations, weekly gatherings and targeted gatherings to help someone or certain activities. Information about the financial condition of the community in 1915 can be found in the records of the gendarmerie, whose officers searched Naum Dyshlyuk, who became a presbyter this year. The members of the community, despite their poverty, tried to adhere to the principles of their faith, support the financial life of the community and make stable sacrifices.

Key words: Seventh-day Adventist community, Dzenzelivka village, Uman district, early 20th century.

Вступ. Вивчення історії вітчизняного адвентизму, пізнання внутрішньо конфесійного життя буде неповним, якщо не досліджувати церкву на її найнижчому структурно-організаційному, мікроісторичному рівні – однієї громади вірян. Це і визначає мету нашої наукової розвідки: вивчення процесів зародження та діяльності спільноти адвентистів сьомого дня с. Дзензелівка Уманського повіту Київської губернії на початку XX століття як релігійно-просвітницького, фінансового, культурно-освітнього, волонтерського осередку. Головними джерелами для написання статті слугували матеріали Центрального державного історичного архіву України.

Метою цієї роботи є відновлення історії громади адвентистів сьомого дня с. Дзензелівка Уманського повіту Київської губернії на початку XX століття.

Виклад основних матеріалів дослідження. Чітка дата заснування громади адвентистів у с. Дзензелівка Маньківської волості Уманського повіту Київської губернії нам не відома. На нашу думку, вона могла виникнути на рубежі XIX–XX століть, оскільки на початку XX століття в межах Київської губернії вже діяло регіональне об'єднання. Припустимо те, що організаційне оформлення або легалізація

громади відбулися після 1906 року, адже тоді адвентисти отримали свободу віросповідань і були прирівняні в правах до баптистів. У межах Уманського повіту в 1910 році нараховувалося 442 адвентисти сьомого дня [1].

Ім'я першого пресвітера громади нам не відоме. Проте його наступником, напевно, був Данило Никифорович Цибульський, який у 1908 році перейшов в адвентизм, ймовірно, став пресвітером й обіймав цю посаду до 1915 року. Данило Никифорович уперше перебував під судом (Батуринського полку) у 1898 році за відмову взяти зброю у зв'язку з релігійними переконаннями, оскільки належав до течії толстовців. Його було засуджено до чотирьох років позбавлення волі, але потім помилувано.

На час проведення чергового слідства у 1915 році Данилу Цибульському виповнилося 49 років. Він був селянином, займався хліборобством і шевським ремеслом. Грамоті навчився, перебуваючи на військовій службі. Батьки: Никодим Якович (помер) і Ксенія Олександрівна, були православними. Дружина Єпистимія Іванівна – адвентисткою. Подружжя мало п'ятеро дітей. Найстаршому, що на той час служив в армії, виповнився 21 рік, наймолодшому – 13 років. Обидві сестри пресвітера були заміжніми: за

Січкарьовим і Безпалько. Вся численна родина проживала в с. Дзензелівці [2].

У лютому 1915 року, на час звільнення Данила Цибульського з посади, дзензелівська громада нараховувала 39 вірян, у тому числі й приписані 11 осіб із сусіднього с. Подібна. Причини зміщення Данила Никифоровича, за свідченнями його товаришів, крилися у зміні поведінки, зокрема його звинувачували в «роздратованості та властолюбстві», відкритих виступах проти керівників регіонального об'єднання адвентистів, яких він називав «псевдо вчителями». Утім, конфлікт у громаді вдалося владнати. Данило Цибульський, ймовірно, зробив необхідні висновки зі своїх учинків, оскільки його призначили біблійним працівником (проповідником) Малоросійського об'єднання адвентистів сьомого дня. У донесенні Полтавського губернського жандармського управління від 16 червня 1915 року діяльність Данила Никифоровича зареєстровано за межами району його проживання, у Кременчуцькому повіті.

Новим пресвітером дзензелівської громади обрали селянина Наума Яковича Дишлюка, 45-річного віку. Як і його попередник, Наум Якович був за національною належністю «малорос». Раніше служив ратником ополчення 2-го розряду, був звільнений через хворобу. На той час займався хліборобством. Мав три десятини польової землі, під хатою і двором перебувало $\frac{1}{4}$ десятини та ще $\frac{1}{4}$ – під присадибною ділянкою. Наум Дишлюк був одружений із Варварою Федорівною (дівоче прізвище Лебідь). Подружжя виховувало двох синів (старшому Григорію виповнилося 15 років) й одну дочку. У Наума Дишлюка були брат Василь і заміжня сестра Харитина Волошина, які проживали в тому ж селі [3].

Обов'язки скарбника громади з 1912 року виконував Микола Григорович Цибульський, селянин 46-ти років. Займався хліборобством і шевським ремеслом. Освіту Микола здобув у Дзензелівській трирічній церковнопарафіяльній школі за громадські кошти. Членом громади адвентистів став у 1907 році. Дружина Марія Олексіївна Дика і мати Євдокія Лаврентіївна також були адвентистами. Дітей Микола Григорович не мав. Сестра вийшла заміж і переїхала до Києва, залишалася православною. П'ятдесятирічний брат Іван проживав у Північній Америці. Припустимо те, що саме він міг бути першим місіонером для Миколи або перейняти вчення адвентистів ще

в Пруссії, де перебував на заробітках 15 років тому, тобто на початку ХХ століття, коли адвентизм у Німеччині вже був достатньо поширеним.

До обов'язків Миколи Цибульського, як скарбника, належали збір і зберігання коштів, які жертвувалися членами громади на її потреби. Навіть після заборони проведення зібрань віряни продовжували платити внески. Можливо, це був вияв довіри, оскільки під час змін у керівництві спільноти Микола Григорович залишався її скарбником [4].

У збиранні пожертвувань допомагав 45-річний селянин Семен Онисимович Мельник, мешканець с. Мала Маньківка Уманського повіту. Головним його заняттям також було хліборобство. Мав шість десятин орної землі й $\frac{1}{2}$ десятини під садибою. У подружжя (дружина – Агапія Несторівна) було п'ятеро синів (старшому Зотику виповнилося 18 років) і дві доньки. Усі належали до адвентистів. Два брати, Мина й Тимофій, та дві сестри, Анна Коршун і Марія Остапенко, мешкали у с. Малій Маньківці.

Семен Онисимович адвентистом став у 1908 році. Раніше належав до громади с. Кишенці Київської губернії, пресвітером якої до 1914 року був Мефодій Харитонович Копистирь. Після призову останнього до армії головою общини обрали Лук'яна Круглого. У 1915 році після заборони зібрань для переміщуваних осіб, Семен Мельник виписався зі складу Кишенцівської громади й «почав жити своєю домашньою групою разом з двома іншими сім'ями». Ця група складалася із п'яти дорослих [5].

На середину 1915 року до дзензелівської спільноти входили 54 члени, тобто вона зросла за пів року на чотири особи [6]. Відповідно до віровчення адвентистів, члени громади повинні жертвувати на поширення Євангелія десятину доходів. Разом із тим, як свідчили Данило Цибульський і Наум Дишлюк, ні вони, ні вищі керівники адвентистів указівок вірянам про розмір пожертвувань не давали. Кожен член громади дарував стільки коштів, скільки міг. Назва «десятина» мала умовне значення, оскільки не була фіксованою грошовою часткою для сплати. Гроші, зазвичай, збирали пресвітер або касир громади на молитовних зібраннях. Проповідники кошти не збирали.

Крім добровільних пожертвувань вірян, діяв також щотижневий збір (хто скільки міг

відкласти за тиждень). Як правило, він був незначним. Так, у 1915 році за три місяці такого збору набралось 90 коп. Збиралися кошти й під час занять суботньої школи та на засіданнях юнацьких гуртків. Гроші ще жертвувалися під час переломлення хліба, яке здійснювалося чотири рази на рік, як правило, проповідниками, оскільки не всі пресвітери мали на це право. Були й спеціальні разові збирання на якийсь захід чи подію. Зокрема, дзензелівська громада збрала й надіслала на видання журналу «Благая весть» 62 крб.

Наведемо деякі статистичні записи про грошові надходження в касу релігійної спільноти, які були виявлені під час обшуку помешкання Миколи Цибульського жандармами. Так, за третю чверть 1912 року 38 її членів, із яких хрещення прийняли 13, назбирали: десятини на суму 216 крб. 23 коп.; за тиждень – 3 крб.; у молитовні дні – 17 крб. 43 коп.; збір для бідних – 2 крб.; на суботній школі – 12 крб. 77 коп. Разом: 251 крб. 43 коп. [7]. Таке собі накопичення для однієї общини. Утім, воно засвідчувало, що попри можливо незначні статки її членів, віряни намагалися дотримуватися ідеалів свого віровчення і посилено сприяли діяльності своєї організації.

Інформацію про фінансовий стан громади 1915 року знаходимо в записах жандармерії, служителя якої здійснили обшук у Наума Дишлюка, який цього року став пресвітером дзензелівської громади. Так, «десятини» було зібрано на суму 121 крб. 12 коп., інших зібрань – на 23 крб. 94 коп. Разом: 145 крб. 06 коп. Тобто, за один квартал 1915 року в касу спільноти надійшло на 106 крб. 37 коп. менше, ніж за такий же період 1912 року. Загальна кількість членів громади на середину 1915 року не тільки не зменшилася, але навіть зросла. Причиною цього могло бути зниження життєвого рівня населення у період Першої світової війни. Водночас ми не виключаємо й суб'єктивних факторів, а саме конфлікт між вірянами та колишнім пресвітером Дмитром Цибульським, який вплинув на зменшення грошових надходжень у касу громади. До того ж кошти могли збиратися за принципом: хто скільки й коли зможе. Деякі діючі самостійно групи, наприклад, родина Мельників із Маньківської волості, могли не віддавати внески у громаду, і направляли кошти безпосередньо в регіональний центр. Саме туди згадана родина у 1915 році надіслала 20 крб. [8].

Чотири рази на рік гроші общини перенаправлялися в Ригу (поштова скринька № 982), тодішній центр адвентистів сьомого дня Росії. Незначна частина коштів залишалася у пресвітера і призначалася на так звані екстремальні потреби, наприклад, для підтримки бідних членів організації. Так, пресвітер Данило Цибульський допоміг брату по вірі Петру Балицькому поховати його тещу за обрядом адвентистів. При цьому останній 24 грудня 1912 року склав заяву про те, що він не має претензій до адвентистів с. Дзензелівки (Данила Цибульського та інших) щодо цього поховання. Напевно такі заяви від рідних померлих вимагали місцеві поліцаї, адже поховання велися переважно на спільних із православними кладовищах.

Частини грошових витрат потребувало внутрішньорелігійне регламентоване життя адвентистського осередку. Крім постійних молитовних зібрань, діяли суботні школи. У Дзензелівці суботньою школою опікувався Лаврентій Матвійович Перець [9]. Для забезпечення роботи суботньої школи було придбано на замовлення літературу за адресою: книжковий склад Єфимов і К*, С. Петербург, вул. Мала Гребелька, буд. 4 б, квартира 26, О.Е. Дейнека [10]. Так, під час обшуку в дзензелівській громаді знайшли п'ять брошур з апостольськими посланнями, брошури «Адвентизм» (115 сторінок кожна), «Сборник юношеских упражнений» (35 сторінок), 18 номерів журналу адвентистів «Благая весть» і кілька номерів журналу «Маслина» [11]. Ймовірно, частину літератури, зокрема різноманітні брошури з основами віровчення та Біблії, віряни зберігали вдома.

Крім суботньої школи, працював молодіжний гурток. Під час обшуку в Наума Дишлюка знайдено рукописний «Сборник юношеских упражнений». Він складався з виписок із журналу «Маслина». Діти, які komponували статті, ставили підписи під ними. У вище названому збірнику залишили свої автографи: Пелагея Кашицька, Тетяна Натульчак, Микола Натульчак, Олександр Самійленко, Григорій Дишлюк, Петро Крисяк, Юхим Байбал та інші. Очевидно, що ці юнаки й дівчата брали участь у молодіжних зібраннях дзензелівської громади адвентистів сьомого дня. Відомо, що одна така зустріч відбулася 21 січня 1914 року. На ній були присутніми 20 осіб, із яких три виголошували

промови з Біблії, а решта декламували вірші. Рекомендації про проведення юнацьких гуртків і здійснення на них богослужінь пресвітер Наум Дишлюк отримував від регіональних керівників організації. Одна з таких надійшла в громаду 25 червня 1915 року від голови Малоросійського об'єднання адвентистів Генріха Івановича Лебсака.

Поширеною практикою в діяльності осередку було надання допомоги продуктами як своїм нужденним членам, так й іншим односельцям. Наприклад, адвентисти с. Дзензелівки збирали хліб для сімей солдат, які перебували в запасних військових частинах, а також для вдів і сиріт. Це додавало місцевим адвентистам впливу серед мешканців села.

Були у пресвітерів громади й непередбачувані витрати. Як свідчив Наум Дишлюк, він давав частину грошей уряднику – 2 крб. 80 коп. [12]. Що це була за акція, невідомо: хабар чи, можливо, якийсь місцевий податок.

За показами Наума Дишлюка, членства громади не позбавляли тих вірян, які не бажали сплачувати внески. Щороку про надходження й витрати керівники звітували перед релігійною спільнотою. Загальні ж цифри про використання коштів у масштабах Всеросійського союзу адвентистів друкувалися в журналі «Маслина». Перерозподілом коштів займалося керівництво Російського уніону адвентистів сьомого дня, яке очолював Юлій Бетхер. Головні витрати йшли на справу місії, зокрема на оплату роботи проповідників. Вона потребувала частих поїздок різними регіонами, а також проживання та харчування за власний кошт. Щоправда, у деяких громадах біблійним працівникам надавалася допомога, скажімо, їх селили безкоштовно на квартирах місцевих членів громади, а також харчували коштом господарів. Зарплату проповідникам нараховували з центру на підставі надісланих ними звітів.

Для прикладу, наведемо грошові виплати Данила Цибульського. У 1914 році за біблійну роботу він отримав 151 крб. 15 коп. У 1915 році за подібну роботу йому заплатили 104 крб. 13 коп. Кошти розподілялися таким чином: зарплата за 13 тижнів (7 крб. 50 коп. – за кожний) становила 97 крб. 50 коп., дорожні витрати – 3 крб. 93 коп., оренда приміщення і друкування оголошень (ймовірно, для богослужіння) – 85 коп. та інші витрати [13].

Серед переліку проповідників, які відвідували громаду Дзензелівки, значилися Юлій Бетхер, Отто Вільдгрубе, Афанасій Гонтар та інші. Перші два були членами ради Російського уніону адвентистів сьомого дня. Останній, Афанасій Гонтар, був раніше проповідником адвентистів в Уманському повіті, а на той час перебував у Кременчуці й вважався штатним проповідником у Полтавській губернії, хоча відвідував, у разі потреби, й інші регіони. Так, в одному з листів до Данила Цибульського Юлій Бетхер повідомляв про труднощі пастирської роботи в розповсюдженні віровчення, наголошуючи на тому, що відкриваються все нові й нові місця для місії, тому з метою допомоги в цій справі на зустріч у с. Кишенці був направлений Афанасій Гонтар. Сам Юлій Бетхер приїхати не зміг, оскільки спільнота була не зареєстрована й «поліцаї відразу б на нього накинулися» [14]. Переслідувань та утисків, особливо з початком Першої світової війни, дедалі частіше зазнавали лідери громад і груп адвентистів. За чинними правилами, виданими Міністерством внутрішніх справ 4 жовтня 1910 року, адвентистам, як і решті протестантських общин, надавали право влаштовувати молитовні зібрання тільки з дозволу влади і за дотримання всіх необхідних умов.

Проте, як звітували нижчі поліційні чини, нерідко молитовні зібрання влаштовувалися без належного на це дозволу й без дотримання законодавчих вимог. У зв'язку з цим навесні 1914 року губернатори настійно рекомендували керівникам поліції посилити нагляд за адвентистами й вжити заходів щодо недопущення самовільного влаштування ними молитовних зібрань. До того ж вимагалось надавати нову інформацію про всі «сектантські» молитовні зібрання, про можливі антиурядові промови, негативні настрої віруючих щодо виконання ними військового обов'язку тощо [15].

Варто зазначити, що самочинні влаштування адвентистами своїх зібрань дійсно мали місце. Проте до цього їх змушувала насамперед влада, створюючи всілякі перепони в реєстрації громад, а також заважаючи проводити молитовні зібрання. Наприклад, поліцаї, які завжди були присутніми на санкціонованих молитовних зборах, як правило, брутально втручалися в їх хід, перебивали проповідників, забороняли їм говорити ті речі, які, на думку жандармів, були крамольними. Нерідко вони взагалі припиняли зібрання, а його організаторів затримували.

Не оминула така участь і лідерів дзензелівської громади. Так, у Наума Дишлюка, Миколи Цибульського та Семена Мельника були проведені обшуки з подальшим ув'язненням до Уманської в'язниці. Головними звинуваченнями щодо затриманих були їх зв'язки з побратимами, які перебували в діючій армії й начебто пропагували там власне віровчення. При цьому головний жандарм Київської губернії просив Міністерство внутрішніх справ надати йому дозвіл на затримку арештантів ще на два тижні, «доки він не знайде звинувачувальні матеріали проти адвентистів» [16]. Як бачимо, у влади не було підстав для арешту та ув'язнення керівників громади адвентистів. Однак начальник Київського військового округу, на підставі статті 23 «Правил про місцевості, що перебувають на військовому становищі», дозволив продовжити строк арешту Наума Дишлюка, Миколи Цибульського та Семена Мельника до закінчення розгляду їхніх справ. Після завершення слідства в діях ув'язнених не знайшли нічого протиправного і тому віряни були звільнені.

Адвентисти змушені були враховувати такі «сигнали» з боку влади. Їхні зібрання у 1915 році ставали дедалі більше конспіративними та й збиралися вони рідше. Наум Дишлюк на допиті говорив: «З членами інших громад зараз зустрічаємося рідко. Раніше, коли було вільніше, бачилися частіше. Зараз ми загальних зборів не влаштуємо у зв'язку з заборонаю, однак відвідуємо один одного. ...На наші зібрання православних не запрошуємо, проте, якщо вони приходять самі, не забороняємо їм бути присутніми. Навертати православних у свою віру не намагаємося» [17].

Стосовно ж зв'язків адвентистів з побратимами, які перебували в армії, зазначимо, що вони дійсно були, але чи могло бути інакше, оскільки вони всі були родичами. У більшості членів дзензелівської громади хтось із рідні перебував на військовій службі. Перерахуємо лише кількох із них: А. Цибульський служив у місті Читі, п'ятій роті Сибірського запасного будівельного батальйону; І. Булкот – у м. Брест-Литовську, 424 пішій Київській дружині Державного ополчення, третій роті; Ю. Стиценко – на станції Литвинівці, с. Романове Томської губернії; П. Войтенко – у 13 Київському стрілецькому полку, першій роті, першому взводі; П. Бондар – у м. Брест-Литовську,

422 пішій Волинській дружині, першої роти, четвертого взводу; М. Гончарук – у діючій армії; Ф. Рябоконт – у 111 польовій запасній поштової конторі, 13 піхотному запасному батальйоні, першої роти, четвертого взводу; Г. Глухий – в м. Орлі, 188 піхотного запасного батальйону, другої роти, першого взводу [18].

Повідомлення від братів по вірі про своє становище в армії приходили всілякі. Наприклад, у своєму листі з фронту Федір Рябоконт так писав про своє військове життя: «Там не має жодного нашого брата, а є лише баптист з Черкаського повіту, що в суботу нічим не займається і зі спільного котла не їсть. Начальство про його релігійні переконання знає, і тому гвинтівки не дало». Як бачимо, військова адміністрація запасної поштової частини достатньо лояльно поставилася до релігійних переконань цього адвентиста. Чого не скажеш про іншого члена церкви. З листа від 26 квітня 1915 року до своєї дружини Оксани Микитівни адвентиста Григорія Глухого, який служив у піхотному батальйоні та чекав відправки на фронт, дізнаємося про те, що той перебував серед «глибокої темноти й невіри, і гірко йому, душа чекала порятунку». Військове начальство посилено готувало їх на фронт, а тому навчало стріляти й колоти штиком супротивника. Григорій відмовлявся це робити, а тому відчував, що на нього «чекають великі неприємності» [19]. Можна припустити, що в діючій армії ситуація була не кращою.

Хоча, як відомо, керівники адвентистів, той же, Генріх Лебсак, неодноразово заявляв владі про неухилення своїх братів по вірі від служби в армії. Єдине застереження стосувалося зброї: брати чи не брати в руки. Це питання вирішував кожен адвентист самостійно. Звернімо увагу, що з 54 членів дзензелівської громади в армії перебувало щонайменше вісім.

Родини військовослужилих адвентистів особливо опікувалися членами релігійної громади. В одному з листів за 1915 рік Генріх Лебсак писав: «Наші брати-адвентисти повернуться з фронту додому справжніми переможцями, і кожен з них зможе мирно жити зі своїм сімейством. А поки що керівники церкви повинні робити все, щоб родини солдат не були нужденними і не голодували. Там, де це необхідно, потрібно допомагати в селі удовицям і сиротам або дружинам солдат та поранених.

Водночас потрібно молитися за царя і весь уряд, щоб Господь дав нам усім у теперішній важкий час керувати країною для слави Бога і користі нашого народу» [20].

За статистикою Київської духовної консисторії, у 1916 році в с. Дзензелівка проживало 85 адвентистів, с. Подібна – 19, в с. Маньківці – 16. Як бачимо, діяльність досліджуваної нами громади у справі місії була ефективною, оскільки напередодні чергових революційних подій в Російській імперії вона не лише надалі продовжувала своє існування, але й значно збільшила кількість своїх прихожан [21].

Висновки. Отже, ми розглянули історію громади адвентистів сьомого дня с. Дзензелівка

Уманського повіту Київської губернії на початку ХХ століття. Внутрішньо конфесійне життя вірян цього релігійного напрямку підпорядковувалося тим принципам і доктринам, які були притаманні й іншим подібним організаційним структурам адвентистів. Щоправда, не відкидаємо впливу політичної ситуації в державі. Разом із тим, певного колориту та особливостей діяльності окресленій адвентистській спільноті надавали місцеві традиції та суб'єктивний фактор, що сповна проявлено в досліджуваному колективі, конструктивне розв'язання суперечливих питань якого позитивно вплинуло на подальший розвиток громади.

Список використаної літератури

1. Центральний державний історичний архів України (далі – ЦДІАК України). Ф.442. Оп. 860. Спр. 12. 17 с.
2. ЦДІАК України. Ф. 274. Оп. 1. Спр. 3590. С. 48–49.
3. ЦДІАК України. Ф. 274. Оп. 1. Спр. 3590. 78 с.
4. ЦДІАК України. Ф. 274. Оп. 1. Спр. 3590. С. 80 – 81.
5. ЦДІАК України. Ф. 274. Оп. 1. Спр. 3590. 85 с.
6. ЦДІАК України. Ф. 274. Оп. 1. Спр. 3590. 75 с.
7. ЦДІАК України. Ф. 274. Оп. 1. Спр. 3590. 74 с.
8. ЦДІАК України. Ф. 274. Оп. 1. Спр. 3590. 85 с.
9. ЦДІАК України. Ф. 274. Оп. 1. Спр. 3590. С. 75-80.
10. ЦДІАК України. Ф. 274. Оп. 1. Спр. 3590. 45 с.
11. ЦДІАК України. Ф. 274. Оп. 1. Спр. 3590. С. 38 – 41.
12. ЦДІАК України. Ф. 274. Оп. 1. Спр. 3590. 81 с.
13. ЦДІАК України. Ф. 274. Оп. 1. Спр. 3590. С. 41, 46(зв.) – 48.
14. ЦДІАК України. Ф. 274. Оп. 1. Спр. 3590. С. 47, 49.
15. ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 863. Спр. 171. 11 с.
16. ЦДІАК України. Ф. 274. Оп. 1. Спр. 3590. С. 3 – 4.
17. ЦДІАК України. Ф. 274. Оп. 1. Спр. 3590. 79 с.
18. ЦДІАК України. Ф. 274. Оп. 1. Спр. 3590. С. 47(зв.) – 48.
19. ЦДІАК України. Ф. 274. Оп. 1. Спр. 3590. С. 47(зв.) – 48.
20. ЦДІАК України. Ф. 274. Оп. 1. Спр. 3590. С. 47(зв.) – 48.
21. ЦДІАК України. Ф. 127. Оп. 1005. Спр. 175. С. 2, 8.